

Wyrok z dnia 12 czerwca 2002 r.

II UKN 281/01

Nie jest usprawiedliwioną podstawą kasacji zarzut zaniechania zastosowania obowiązującego w dacie wyrokowania art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.), który następnie został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją.

Przewodniczący SSN Beata Gudowska, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 12 czerwca 2002 r. sprawy z wniosku Krystyny P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o jednorazowe odszkodowanie, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 lutego 2001 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 19 sierpnia 1999 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w S. odmówił przyznania wnioskodawczyni Krystynie P. jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy, twierdząc, że zobowiązanym do odszkodowania jest pracodawca wnioskodawczyni, który w dacie wypadku przy pracy był uspołecznionym zakładem pracy.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawczyni Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koszalinie wyrokiem z dnia 22 marca 2000 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawczyni odszkodowanie w kwocie 25.794 zł. Sąd ustalił, że wnioskodawczyni, będąc pracownicą Fabryki Obuwia „A.” w S. w dniu 21 stycznia 1997 r. uległa wypadkowi przy pracy. Od października 1997 r. zakład pracy stał się spółką o statusie nieuspołecznionego zakładu pracy. Uszczerbek na zdrowiu wnioskodawczyni wynoszący 70% został stwierdzony orzeczeniem leka-

rza orzecznika z dnia 24 września 1998 r. W dacie stwierdzenia uszczerbku na zdrowiu, które to stwierdzenie jest podstawą do ustalenia odszkodowania, zakład pracy wnioskodawczyni był nieuspołecznionym zakładem pracy, zatem zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) zobowiązanym do odszkodowania jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Apelacja organu rentowego od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z dnia 16 lutego 2001 r. [...]. Sąd Apelacyjny uznał, że nie ma zastosowania powołany w apelacji przepis art. 32 ust. 2 ustawy wypadkowej, a jedynym uregulowaniem dotyczącym podmiotu zobowiązanego do wypłaty odszkodowania w zależności od statusu zakładu pracy jest przepis art. 32 ust. 1 tej ustawy. Przepis ten nie daje wprost odpowiedzi na pytanie, kto pozostaje zobowiązanym do zapłaty odszkodowania w sytuacji, gdy od daty wypadku do daty stwierdzenia uszczerbku na zdrowiu nastąpiła zmiana statusu zakładu pracy. Sąd podzielił stanowisko wyrażone w uchwale z dnia 27 maja 1998 r., III ZP 12/98 (OSNAPIUS z 1998 r. nr 23, poz. 689), że dla ustalenia zakładu pracy zobowiązanego do zapłaty jednorazowego odszkodowania ze względu na status tego zakładu ma istotne znaczenie data stwierdzenia stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu. Samo bowiem zaistnienie wypadku przy pracy nie tworzy uprawnienia do żądania jednorazowego odszkodowania. Zgodnie z art. 9 ustawy wypadkowej pracownikowi, który wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu przysługuje jednorazowe odszkodowanie pieniężne. Zatem dopiero stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu daje podstawę do wystąpienia z roszczeniem o odszkodowanie. Nie jest tak, że określony uszczerbek na zdrowiu zawsze powstaje w momencie wypadku przy pracy, gdyż naruszenie sprawności organizmu w wyniku wypadku spowodować może długotrwały, rozciągnięty w czasie proces chorobowy, którego skutki ujawnić się mogą w czasie późniejszym. Skoro zobowiązanie do zapłaty odszkodowania powstaje w momencie ustalenia uszczerbku na zdrowiu, o podmiocie zobowiązanym do wypłaty tego odszkodowania decyduje status zakładu pracy w dacie stwierdzenia tego uszczerbku. W przedmiotowej sprawie zobowiązanym do wypłaty odszkodowania jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych, gdyż w dacie stwierdzenia uszczerbku na zdrowiu (24 września 1998 r.) zakład zatrudniający wnioskodawczynię miał status nieuspołecznionego zakładu pracy.

Wyrok ten zaskarżył kasacją Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. i opierając ją na podstawie naruszenia prawa materialnego, przez błędną wykładnię art. 32 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 pkt 1 w związku z art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych i niewłaściwe zastosowanie art. 32 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji przez oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu kasacji organ rentowy powołuje się na uregulowanie zawarte w art. 32 ust. 2 pkt 1 ustawy wypadkowej, stanowiącym, że za zakład pracy, od którego przysługuje odszkodowanie uważa się w razie wypadku przy pracy zakład zatrudniający pracownika w czasie wypadku przy pracy. W stanie faktycznym sprawy wnioskodawczynie doznała uszczerbku na zdrowiu w wyniku wypadku w czasie, gdy była pracownikiem uspołecznionego zakładu pracy. Zobowiązanie do odszkodowania powstało w dacie wypadku, a powołany przepis wyraźnie wskazuje na datę wypadku jako moment, w którym dochodzi do wyznaczenia podmiotu, od którego będzie przysługiwać odszkodowanie. Zastosowany w zaskarżonym wyroku przepis art. 32 ust. 1 pkt 2 stanowi, że od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych odszkodowanie przysługuje pracownikom nieuspołecznionych zakładów pracy, a wnioskodawczynie nigdy nie pracowała w nieuspołecznionym zakładzie pracy. Organ rentowy w pełni podziela pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uzasadnieniu powołanej przez Sąd Apelacyjny uchwały z dnia 27 maja 1998 r., zgodnie z którym pozostawienie przez ustawodawcę ustawowego obciążenia tylko uspołecznionych pracodawców powinnością wypłat jednorazowych odszkodowań w oparciu o anachroniczne kryteria podmiotowe, jest niesłuszne. W tym zakresie judykatura Sądu Najwyższego postuluje możliwość jednolitego obciążenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych obowiązkiem wypłat jednorazowych odszkodowań z tytułu następstw wypadków przy pracy i chorób zawodowych uprawnionym pracownikom wszystkich zakładów pracy. Jest to jednak postulat *de lege ferenda*. Natomiast w obecnym stanie prawnym o obowiązku wypłaty odszkodowania przez pracodawcę powinien decydować fakt spełnienia w dniu wypadku warunków uzasadniających uznanie go za uspołeczniony zakład pracy, niezależnie od stosunków własnościowych istniejących po tej dacie. W tym zakresie organ rentowy powołuje się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1998 r., II UKN 361/98 (OSNAPIUS z 2000 r. nr 3, poz. 115), którego teza brzmi, że pracownikowi przysłu-

guje jednorazowe odszkodowanie pieniężne od zakładu pracy, który w dniu wypadku przy pracy był zakładem uspołecznionym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stanowiący podstawę rozstrzygnięcia przepis art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych stanowi, że jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu przysługuje 1) pracownikom uspołecznionych zakładów pracy i członkom ich rodzin od zakładu pracy, 2) pracownikom nie uspołecznionych zakładów pracy od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Błędnej wykładni tego przepisu można upatrywać w tym, że Sąd Apelacyjny przy ustalaniu podmiotu zobowiązanego do jednorazowego odszkodowania zastosował jednakowe kryteria do odszkodowań zarówno z tytułu wypadków przy pracy jak i chorób zawodowych. Tymczasem treść tego przepisu wskazuje, że kryteria nie są takie same. Skoro tytułem do przyznania odszkodowania jest stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu, z zastrzeżeniem określonego procentu tego uszczerbku przy chorobach zawodowych (art. 10 ust. 4), zobowiązanie powstaje z chwilą wystąpienia uszczerbku na zdrowiu. Zacytowana w zaskarżonym wyroku uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 1998 r., III ZP 12/98, dotyczy roszczeń byłego pracownika uspołecznionego zakładu pracy z tytułu choroby zawodowej, której następstwa w postaci uszczerbku na zdrowiu wystąpiły po ustaniu stosunku pracy w czasie, gdy jego macierzysty zakład pracy był zakładem nieuspołecznionym. Sąd Najwyższy uznając Zakład Ubezpieczeń Społecznych za podmiot zobowiązany do odszkodowania stanął na stanowisku, że o zastosowaniu punktu pierwszego lub drugiego omawianego przepisu w przypadku chorób zawodowych decyduje data powstania zobowiązania, czyli stwierdzenia określonego uszczerbku na zdrowiu. O ile choroba zawodowa jest procesem rozwijającym się, o tyle wypadek przy pracy jako jednorazowe nagłe zdarzenie z reguły powoduje skutki w postaci uszczerbku na zdrowiu z chwilą nastąpienia zdarzenia. Może zaistnieć sytuacja opisana w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, w której następstwa wypadku przy pracy ujawniają się po upływie pewnego czasu, jednak nie może ona być uznana za regułę i wymaga ustaleń faktycznych w indywidualnych przypadkach. Jeżeli się przyjmie, że uszczerbek na zdrowiu wystąpił w dacie wypadku przy pracy, to z tą datą powstaje zobowiązanie do odszkodowania po stronie zakładu pracy, jeżeli

jest on zakładem uspołecznionym. Zobowiązanie to nie wygasa w przypadku zmian własnościowych lecz istnieje nadal i przechodzi na następców prawnych zakładu pracy (art. 23¹ Kodeksu pracy). Dlatego teza przytoczonego w kasacji wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1998 r., II UKN 361/98, stwierdzająca, że pracownikowi przysługuje jednorazowe odszkodowanie pieniężne od zakładu pracy, który w dniu wypadku przy pracy był zakładem uspołecznionym, nie pozostaje w sprzeczności z powołaną uchwałą. I w jednym i w drugim przypadku o podmiocie zobowiązanym do odszkodowania decyduje status własnościowy zakładu pracy w dacie powstania zobowiązania. Prawidłowa wykładnia art. 32 ust. 1 ustawy wypadkowej prowadziłaby do wniosku, że zastosowanie w niniejszej sprawie ma punkt 1 tego przepisu nakładający obowiązek wypłacenia odszkodowania na zakład pracy.

Jednakże kasacja opierająca się na tej podstawie, że zamiast prawidłowego zastosowania art. 32 ust. 1 pkt 1 zastosowano błędnie art. 32 ust. 1 pkt 2 nie może zostać uwzględniona z innej przyczyny. W wyroku z dnia 24 kwietnia 2002 r., P.5/01 Trybunał Konstytucyjny orzekł, że po pierwsze art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jest niezgodny z art. 2 oraz z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że wprowadza nierówne traktowanie pracodawców oraz osób uprawnionych do odszkodowania i po drugie: art. 32 ust. 1 pkt 2 tej ustawy w części, w której ogranicza odpowiedzialność Zakładu Ubezpieczeń Społecznych tylko do pracowników nieuspołecznionych zakładów pracy i członków ich rodzin, jest niezgodny z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji. Wprawdzie orzeczenie to zapadło po wydaniu zaskarżonego wyroku, jednak nie można uznać za błąd odstąpienie przez Sąd Apelacyjny od stosowania przepisu, który następnie został uznany za niekonstytucyjny. W wyroku z dnia 7 kwietnia 1998 r., I PKN 90/98 (OSNAPiUS z 2000 r. nr 1, poz. 6), Sąd Najwyższy stwierdził, że sądy powszechne są uprawnione do badania zgodności stosowanych przepisów ustawowych z Konstytucją. W uzasadnieniu tego wyroku zawarte jest stwierdzenie, że sąd powszechny, odmawiając w konkretnej sprawie zastosowania przepisu prawnego, niezgodnego jego zdaniem z Konstytucją, nie wchodzi w kompetencje Trybunału Konstytucyjnego, gdyż nie orzeka o zgodności przepisu prawa z Konstytucją. Ten ostatni pogląd został zakwestionowany w glosach S. Rudnickiego (Monitor Prawniczy z 2001 r. nr 19, poz.986) i A. Józefowicza (Przegląd Sejmowy 2001 r. nr 2, str. 88). Zdaniem glosatorów w przypadku uznania przepisu, który ma

być zastosowany, za niekonstytucyjny, sąd nie może sam odmówić jego stosowania lecz powinien zwrócić się z pytaniem do Trybunału Konstytucyjnego.

W niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny nie zastosował przepisu art. 32 ust. 1 pkt 1 z innych przyczyn niż jego niezgodność z Konstytucją. Przy ocenie w postępowaniu kasacyjnym zgodności zaskarżonego wyroku z prawem nie występują już niejasności w kwestiach kompetencyjnych co do stwierdzania konstytucyjności przepisów ustawy. Sąd Najwyższy mając wątpliwości co do zgodności przepisu z Konstytucją nie ma potrzeby zwracania się do Trybunału Konstytucyjnego skoro kwestia ta została przez Trybunał rozstrzygnięta. Orzekając w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy nie może stosować przepisu sprzecznego z Konstytucją. W konsekwencji należy uznać, że nie ma usprawiedliwionych podstaw kasacja oparta na zarzucie naruszenia prawa materialnego przez zaniechanie zastosowania obowiązującego w dacie wyrokowania przepisu ustawy, który następnie został uznany orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego za niezgodny z Konstytucją.

Uznając, że zaskarżony wyrok mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację.

=====